

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת שמיני תשע"ז לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תקקע"ה

דרשת פרקי אבות

בראשית בעשרה מאמרות. אמנם יתכן שאחר בריאתו עזב ה' עולמו ומתנהג הכל בטבע, דוגמת אומן שגומר כלי, ואחר כך הוא פועל מעצמו ואין לו שייכות עוד עם האומן שעשאו, על כן אנו מוסיפים נקודה שניה, שהוא מנהיג לכל הברואים, אין כאן שום טבע מעצמו אלא הכל הוא בהנהגתו. וכמו שביארו בספרי קודש, כי רק האומן שמייצר יש מיש, שכבר היו בעולם העצים, והוא עושה ממנו רק ציור הכלי, על כן יש להכלי קיום גם כאשר האומן עוזב אותה, אבל הקב"ה שברא העולם יש מאין, אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם, אין מציאות קיום לעולם בלי חיות תמידי מה' שיצר אותה, והוא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, וזהו הכוונה שהוא מנהיג לכל הברואים. ושוב בא נקודה השלישית, אשר לא רק בכללות יש השגחה בעולם, אלא גם השגחה פרטית על הכל מתחלתו ועד סופו, והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

והנה הנקודה הראשונה, האמונה שאין העולם קדמון, אלא יש אדון שברא אותה בכח אלקי, לזה אין צריכין עבודה ויגיעה להשיגה, שכל בר דעת כשיתבונן בזה יבין וישכיל הדברים. וכמו שהסבירו הבעלי מוסר, אם יכנס אדם לבית המדרש זה, ורואה לפניו בנין מפואר, בציורים ותמונות שונות, ומאירה באור יפה, וארגזים מלאים ספרים שונים למאות. וכאשר ישאלו אותו מי עשה כל זה, וישיב שכל זה נעשה מעצמו בלי שום פעולת אדם,

במשנה (אבות א-ט) שמעון בן שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדבריך, שמא מתוכם ילמדו לשקר ע"כ. ויש להבין דהלא במסכת זו נקבצו רק עניני מוסר ומדות והנהגות טובות, ואיזה שייכות יש למשנה העוסקת בדיני עדות הנוהגים רק לדיינים, במסכת זו.

הנה מנהג ישראל תורה שמתחילין ללמוד פרקי אבות אחר חג הפסח, וכמה טעמים נאמרו בדבר. ונראה עוד, דידוע שקורין שבת זו בשם שבת 'נאך' פסח, ומטו משמיה צדיקים בפירושו שהוא 'עוד' פסח. והיינו שעדיין אנו ממשיכין לשרות בההארות שזכינו לה בפסח, כי חג הפסח הוא שורש אמונתנו, אשר שם נתגלה ה' לעינינו שהוא בעל הבירה, ומנהיג את העולם כרצונו, והוא במה שהראה לנו נסים ונפלאות חוץ לדרכי הטבע, אשר רק בעל הבירה יוכל לעשותם.

והנה במתן תורה התחיל ה', אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ-ב), והמפרשים דקדקו למה לא התחיל מתחלת הבריאה, אשר בראתך וברא את העולם. אך אנו אומרים, אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא בורא, ומנהיג לכל הברואים, ועשה ועושה ויעשה לכל המעשים. והיינו שאנו מפרטים שהאמונה שלנו היא בשלשה נקודות, 'שהוא בורא', שאין העולם קדמון, אלא ה' בראו בששת ימי

בוז יבוזו לו, שהכרתו אינו מתאים לבן אדם מבוגר רק לילד קטן.

ואם זהו בבית קטן אחד, הרי על אחת כמה וכמה בכדור העולם שגדולה יותר רבבי רבבות פעמים, ובה הרים וגבעות, וימים ונחלים, עם בעלי חיים שונים, בהמות חיות עופות ושקצים ורמשים אלפי מינים וסוגים, צמחות ופרחות ועלים שונות לרבבות. ועל כולם האדם, שמורכב מרמ"ח אברים ושס"ה גידין באופן נפלאה עד מאד, איך יאמרו על זה שהיא קדמון, ואין לו בעלים, והכל נעשה מעצמו.

אלא שהפליאה עצומה עוד יותר, שכאשר יאמר אדם על בית הכנסת זו שנעשה הכל מעצמו, כל אחד יחזיק אותו למשוגע ולמטורף אשר מקומו הוא בבית חולים לחולי רוח. ואין גם אחד שישתתף לעשות עמו מסחר, כי אין הוא שפוי בדעתו. ולמה אינו מזדעזע מבני אדם שאומרים שאין מנהיג לעולם, ואנו אומרים עליו שהוא בן אדם חכם אלא שהוא נעביך אפיקורס, ולא מביטים עליו שאינו בגדר בר שכל. ואין זה אלא משום שבנין בית אנו רואים יום יום עין בעין שזהו מעשי בני אדם, ולא נעשה מעצמו. אבל כדור העולם שאינו רק אחד ואין דוגמתו, ולא ראינו יצירתו, יתכן שלא מתבונן כראוי להבין שורשו. אבל לאמיתו כל בר דעת יבין זאת שרק ה' אחד יוכל לברוא עולם כזה.

ודוד המלך בתשבחותיו, כאשר התבונן בפליאות הבריאה, אמר, כי אראה שמין מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה, מה אנוש כי תזכרנו וגו', ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ (תהלים ח-ד). וכאשר הסתכל והתבונן על הארץ, אמר, יסד ארץ על מכוניה וגו', על הרים יעמדו מים וגו', וקרא מנהמת לבו, מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנייך, זה הים גדול ורחב ידים, שם רמש ואין מספר, חיות קטנות עם גדולות וגו' (שם קד-ה).

וברמב"ם (ה"י יסודי התורה ב-ב) כתב, והאיך הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה

לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד (שם מ-ג) צמאה נפשי לאלקים לא-ל חי. וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד, ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות ע"כ.

אמנם הנקודה השניה והשלישית, שגם אחר ההכרה שהבורא יתברך שמו הוא הבורא, מכל מקום לא עזב את עולמו ומסרו להטבע, על זה צריכין כבר אמונה. ועל כן הראה ה' לנו זאת במצרים בעשיית הנסים ונפלאות, ששידד כל הטבע בהעשר מכות וקריעת ים סוף, וכמו שביאר הרמב"ן (שמות יג-ז), וזה לשון קדשו, הנה מעת היות עבודה זרה בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא. ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית, אמרו איכה ידע א-ל ויש דעה בעליון (תהלים עג-יא). ומהם שידדו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח הא-ל בהם, ואין עמהם עונש או שכר ואמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל ביטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה-ה מחדשו ויודע ומשגיח ויכול וכו'. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה. ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון וכו', והכל הוא להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים וכו' ע"ש בארוכה.

ואם כן יציאת מצרים מורה לעיני כל, שהוא לא רק הבורא, אלא גם מנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים. ולכן במתן תורה לא הצריך ה' להדגיש אנכי ה' אלקיך אשר בראתי העולם, כי זה יוכל להכיר מעצמו כל בר דעת שמתבונן בהבריאה, אלא הוסיף 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ושם ראיתם בעיניכם כי לא עזב ה' את עולמו, אלא משגיח על הכל, וכאשר פרעה לא רצה לשלחם, שידד כל מערכת השמים לטובתן של ישראל. ושם נתברר לכם כי גם אחר הבריאה אני רואה ומשגיח על העולם תמיד.

מוגבל להשתמש בעולם שאינו שלו רק לפי רצון בעליו. אי אפשר לאכול הכל, אי אפשר ללכת לכל מקום, ולהסתכל במה שרוצה, רק במה שהותרה לו התורה. והאמונה בבורא עולם ובהנהגתו והשגחתו, מחייבת אותו בשכלו שלא יוכל להשתמש בעולם רק כרצון ה'. ורק מי שחושב שהעולם אין לו בעלים, והוא מופקר לכל, זה עושה כל מה שעולה על רוחו. ומי שלא רוצה להגביל עצמו, ועבדא בהפקירא נחא ליה, מסיר ומסלק עצמו ואת דעתו מאמונת אלקי עולם, שיש בעלים להבירדה, וממילא יוכל ללכת אחר שרירות לבו, ולעשות כל מה שלבו חפץ.

וכמו כן כאשר האדם מתבונן על מיזוג גופו וחיותו, שהוא לא נושם מעצמו, ולא רואה ושומע ומדבר מעצמו, אלא כל חיותו והווייתו הוא מאת ה' המחיה אותו. והוא לא נפל לעולם הזה במקרה בטבע העולם, לאכול ולשתות ולהתענג ולאסוף הון, אלא ה' משפיע לו כל הווייתו, והוא לא בא לעולם כדי להשתעשע שבעים שנה ושוב לחזור לאדמתו, אז כל הנשמה תהלל י-ה (תהלים קנ-ו), הוא מודה לה' על כל נשימה (ב"ר יד-ט), ומכיר בשכלו שהוא משועבד לעשיית רצון קונו, שנותן לו חיותו ומזונו. והרי אם האדם היה נפגע בתאוונה, מרוסק בשיתוק האברים, ורופא היה בא ומרפאהו חנם, והוא בריא אולם, היה מכיר שהוא חייב אליו את נפשו, והיה מוסר את נפשו ומאודו עבורו אם היה צריך, כי לולי החסד שעשה עמו לא היה בעולם. ומכל שכן כמה האדם חייב לה' לעשות רצונו ולעובדו בלבב שלם, ולמסור נפשו עבורו כפי רצונו, כאשר מכיר שרגע אחד לא יוכל להתקיים בעולם בלי כח ה' שמחיהו.

וזהו פירושן של הדברים 'שהאמונה מחייב את האדם', שהרי אם מאמין שיש בורא עולם, שברא אותו ואת העולם, וכל חיותו הוא ממנו, ומסתובב הוא בעולם שיש לו בעלים, זה מחייב את האדם לעשות רצון קונו. והאומר שהוא מאמין בה', אבל הוא מרגיש בלבו שאף על פי כן יוכל לעשות כל מה שעולה על רוחו, זהו לסימן שאמונתו הוא רק מן השפה ולחוץ. ומי שפורק מעצמו עול תורה לגמרי, אמונתו אינו אפילו רק אחוז אחד, ומי שפורק עול תורה לחצאין, גם אמונתו אינו שלימה אלא לחצאין. ורק מי שעובד את ה' בכל לבו ונפשו זהו אמונתו שלימה ובהירדה, שהוא נברא מה' להשלים תפקידו להיות עבד

ידועים דברי הרה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע (צעטיל קטן אות ב) דכשקורא פסוק ראשון של קריאת שמע, ידמה בנפשו ויצייר במחשבתו כאלו אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים, והוא בשביל קדושת השי"ת שובר את טבעו, ומפיל את עצמו להאש על קידוש ה'. ועוד יכוין, אם יענו אותו כל אומות העולם בכל עינויים קשים, ויפשטו עורו מבשרו להכחיש ח"ו ביחודו, יסבול כל היסורין ולא יודה להם ח"ו, ויצייר בדעתו ומחשבתו כאלו עושין לו כנ"ל, ובזה יצא ידי חיוב קריאת שמע כדין ע"ש. ויש להבין דלכאורה כוונה זו מקומה אצל אמירת פסוק (דברים ו-ה) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך וגו', שדרשו חז"ל (ברכות סא:) אפילו נוטל את נפשך, שם יש לכוין כנ"ל שימסור נפשו עבור אהבתו. אבל בפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, נכלל רק מצות עצם האמונה כי יש ה' אחד, ויתכן שיאמין באמונת ה', ויכוין כי ה' אחד, אבל לא נכלל בפסוק זה חיוב שימסור נפשו על אמונה זו, ולמה הסמיך כוונה זו בפסוק שמע ישראל.

ונראה על פי מה שסיפר הגה"ק בעל חזון איש זצ"ל, שבעת שביקר אצלו ראש הממשלה (בן גוריון שר"י) אודות גיוס נשים, אמר לו בין השאר: גם אני מאמין ... ושאל אותו וכי מה זה מחייב אותך? ... והשיב אין הדבר מחייב אותי כלום. ואמר לו החזון איש, מעניין אותי אם יש איזה פילוסוף שטוען שהאמונה אינה מחייבת שום דבר ... ואז שתק. והוסיף לו. אם תדע בעתיד על פילוסוף כזה, תודיעני, הענין מאד מעניין אותי ע"כ. (מעשה איש ח"ב דף קנז).

וביאור הדברים, כי האדם הנכנס לבית חבירו או לבית מלון, יודע ומכיר שאי אפשר לו ליטול משם שום דבר רק מה שהרשה לו הבעל הבית, ואינו יכול ליכנס לשום חדר או מקום שלא הותר לו, ואינו רשאי למשמש ולהסתכל במה שלא ניתן לפניו, ואינו יכול להתנהג שם כפי מה שעולה על רוחו, אלא לפי הנימוס. אבל הנכנס לבית שהוא שלו, או לבית שהוא מופקר לכל, אין לו שום הגבלות, ומי יאמר לו מה יעשה. וכמו כן המאמין האמיתי שיש בעלים להבירדה, לה' הארץ ומלואה, ויש מנהיג להבירה שענינו משוטטות על כל, הוא מכיר ומשכיל שהוא

נאמן, ולהשתעבד בכל מעשיו לקונו. והוא מסתובב בעולמו של הקב"ה, ויש לו להתנהג שם כפי הוראת הבעל הבית.

ומי שאמונתו יותר בהירה, כי ה' מלא כל הארץ כבודו, ולית אתר פנוי מיניה, הוא מקיים שויתי ה' לנגדי תמיד, וכמו שביאר הרמ"א (או"ח סימן א-א) שאין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול. ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' (ירמיה כג-כד), מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד ע"כ.

ומעתה מובן שפיר הענין שבשעה שקורא שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, יכוין אז למסור נפשו עבור קדושת ה', כי אמונה שאינה מחייבת את האדם אינה אמונה בלב אלא בפה. וכאשר מקבל על עצמו מצות הקלות ולא החמורות, גם אמונתו הוא לחצאין. והמאמין האמיתי שכל חיותו הוא מה', ובידו נפש כל חי, וה' ממית ומחיה, וכל חיותו הוא אפס ואין אם ה' מסיר השגחתו ממנו לרגע, זה מוסר כל נפשו ומאודו עבור ה' באהבתו, כי אליו הוא חייב את נפשו.

*

ובהגדה אמרנו, ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, מעשה ברבי אליעזר וכו', והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה וכו'. ולכאורה מהו ההוה אמינא שעבור שהם חכמים ונבונים יהיו פטורים ממצות ה' לספר ביציאת מצרים. אך הענין הוא, כי על האדם מוטל להרבות הדיבור ביסודות האמונה, ולפי ריבוי הסיפור מתעצם יותר באמונה, (וכמו שדברנו בארוכה בדרשת שבת הגדול), וכמו שפירשו (תהלים קטז-י) האמנתי כי אדבר, האמונה היא כפי הדיבור. ולכן מצות קריאת שמע לא די פעם אחד ביום, ככל מצות התורה, אלא בשכבך ובקומך. ואפילו חכמי תורה שתורתן אומנתן, מפסיקין מלימודם פעמיים ביום כדי לקרות את

שמע (שבת יא:), כי גם אצלם יתוסף אמונה בהירה יותר בריבוי הדיבור באמונה.

והנה סיפור יציאת מצרים, הם דיבורי אמונה בהשגחת ה' בעולמו, שעניו משוטטות בכל, ועושה בעולמו ככל אשר עולה ברצונו. ובוזה אפילו כולנו חכמים ונבונים וזקנים, ואפילו כולנו יודעים את התורה, לא די בזה, אלא יש לשנן אותה עוד הפעם, כי שינון האמונה מוסיפה בבהירות האמונה. ואפילו חכם שמכיר כי יש בורא עולם, וגם מי שנבון עוד יותר, ומבין דבר מתוך דבר שגם אחר בריאתו הוא מנהיג את העולם, יש להקדיש לילה זו לסיפור יציאת מצרים, לחזור על הדברים עוד הפעם ועוד הפעם.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, אין הכוונה רק שעבור שמקיים מצות ה' בהידור הוא ראוי לשבח אותו, אלא האדם עצמו נעשה משובח, הסיפור מזכך את האדם עוד יותר בדביקותו לה' עד שהוא עצמו משתנה להיות משובח. ורבותינו התנאים אם כי היו תורתם אומנתם היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, כדי שיתרבה אמונתם באיכות עוד יותר. עד שבאו התלמידים ואמרו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, שזהו הענין של קריאת שמע בשחרית, אם כי בתחילת הלילה כבר קרא פעם אחת קריאת שמע, חוזרין וקורין אותו עוד הפעם בשחרית, והגיעו לידי ההשגה בטעם שחייבה תורה לקרות קריאת שמע עוד הפעם בשחרית, הגם שכבר קרא אותה כבר באיזה שעות קודם, וכל זאת אומרת חשיבות ריבוי הסיפור באמונה.

*

ופירושן של הדברים להרבות הדיבור באמונה, חוץ ממה שיש להרגיל עצמו לומר אני מאמין, ולהתבונן תמיד בהי"ג עקרים, ולשמוע שיחות מוסר בעניני אמונה, ולהגות בספרים המיוחדים על חיזוק האמונה, זה כולל גם כן להזכיר שם שמים על כל דבר שעושה, וכמו שמצינו ביעקב ששאל לו אביו, מה זה מהרת למצוא בני, ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני (בראשית כו-ב), וברש"י אמר יצחק בלבו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלקיך, גשה נא ואמושך בני, האתה זה בני עשו אם לא ע"כ. וכן היה רגילות הדיבור אצל אבותינו מעולם, לומר על כל דבר, יעזור ה', או יתן ה', אם אם ירצה ה', וכדומה.

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וכל אחד מאתנו נעשה איש משוכח יותר ממה שהיה, שהרי כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משוכח. ואם האמונה אינה מחייבת אותו יותר, אז לא נתעלה באמונתו רק מן השפה ולחוץ ולא בלב. על כן אחר שנתעלה בהאמונה הוא מרגיש שצריך מעתה להוסיף בהתחייבותו לקונו, להיות העבודה שלו מעתה במעלה יתירה, על כן כעת דייקא מתחילין ללמוד פרקי אבות, דברים מוסריים של חכמינו ז"ל, אשר בה כלולים התעלות האדם, הן בין אדם לחבירו והן בין אדם למקום, שנוכל לקבל על עצמינו עול תורה ועול מלכות שמים באהבה רבה ועזה.

*

ובל זה יש לרמוז במשנתנו, שאמרו הוי מרבה לחקור את העדים, כי האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה (לשון הרמב"ן הנ"ל). ויש להעמיק עצמו ולהרבות בדיבור בהנסיים שעשה ה' לנו ולאבותינו. וכמו כן השמים והארץ, הם עדים על גודל כח הבורא, וכמו שנאמר (תהלים יט-ב) השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיע הרקיע וכו' (ועיין רש"י דברים לב-א), ויש להרבות לחקור ולהתבונן במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, שמביאו להתאוות תאוה גדולה לידע את ה' (לשון הרמב"ם הנ"ל).

ובספר ויגד משה (עמ"ס אבות) רימוז בזה מצות קריאת שמע שאנו קורין פעמיים באהבה, והם שני עדים על אחדותו ית"ש. וגם שני אותיות הגדולות בפסוק הראשון הם 'עד' ע"ש. 'והוי מרבה לחקור את העדים', להתעמק ולחקור באמונת אלקי עולם, כי לפי איכות האמונה כן היא חיובו לבוראו. 'והוי זהיר בדבריך', שאם תאמר שאתה מאמין, ובני אדם רואין שאין זה מחייב אותך, 'שמא מתוכם ילמדו לשקר', כי גם אמירת העדות שלך הוא אחד בפה ואחד בלב.

סעודה שלישית

רואים שהם מקבלים את הדין, ואם כי יתכן שבפנימיותם הם מצטערים, מכל מקום שותקין ואין מתרעמים. – ובבעל הטורים איתא, וידום ב' במסורה, וידום אהרן, וידום השמש (יהושע י-ג) ע"ש.

ויש להרגיל עצמו על כל דבר פעולה או השתדלות שעושה להזכיר עליו שם שמים, לפנות לה' ולבקש הדבר ממנו יתברך. אם נצרך לאיזה דבר, לומר בלחש גם באידיש, רבנו של עולם אני צריך דבר זה לקנותו, הזמן לי מעות והמקום שאמצא שם מה שמתאים לו. ואחר כך תתן תודה לה' בפה מלא על שנתן לך. ובכל השתדלות שעושה יבקש מתחלה תפלה קצרה, אנא ה' הצליח דרכי במה שאני עושה. וכפי הריבוי שיחזיק בזה, תתחזק אמונתו יותר יום יום, כיון שהוא פונה רק אל ה' בכל עניניו.

ומצינו בבני גד ובני ראובן אחר שהציעו למשה ליכנס חלוץ לארץ לפני בני ישראל, ולשהות שם שבע שבועות ושבע שחלקו, ושוב יקבלו חלקם בעבר הירדן, ומשה רבינו שוב חזר על דבריהם בתנאי כפול, ומסיים הכתוב ויאמרו בני גד ובני ראובן אל משה לאמור, עבדיך יעשו כאשר אדוני מצוה (במדבר לב-כח). ולכאורה אין שום שינוי בדבריו של משה לעומת דבריהם, והיה להם לומר 'כאשר דברנו', ולא 'כאשר אדוני מצוה'. ופירשו בו, כי הם אמרו ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל, מבלי להזכיר שם שמים בדבריהם, ומשה רבינו תיקן דבריהם, ומדגיש וחזור ומדגיש כי יש להם להזכיר שם שמים על כל מה שעושים. ואמר להם, אם תחלצו לפני ה' למלחמה וגו', ועבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני ה', ונכבשה הארץ לפני ה', ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא לפני ה' למלחמה. ועל כן השיבו למשה, עבדיך יעשו כאשר 'אדוני' מצוה, להזכיר על כל דבר ודבר שם שמים, והיינו שיתפללו ויבקשו על כל פעולה ברכות ה' שיצליחו.

*

ובזה נבוא אל המכוון, כי אחר שעברנו ימי חג הפסח, שכל אחד ואחד הרבה לספר ביציאת מצרים, ולהתבונן בניסי ה' שעשה עמנו, שכל זה מחזק האמונה של

ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה' וגו', וידום אהרן (י-ג). ברש"י קיבל שכר על שתיקתו, שנתייחד עמו הדיבור וכו' ע"ש. ויש להבין מהו הרבותא שאהרן שתק ולא התרעם, הלא גם אנשים פשוטים אנו

וּנְרָאָה דהנה להלן כתוב, וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו 'הנותרים' (י-יב). וכן אמר שוב, ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן 'הנותרים' וגו'. ויש להבין למה דייק לקרוא אותם בשם 'הנותרים'. וברש"י פירש הנותרים מן המיתה, שאף עליהם נקנסה מיתה על עון העגל וכו', ותפלתו של משה בטלה מחצה שנאמר (דברים ט-ט) ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא (ויק"ר יח) ע"כ.

וַיֵּשׁ לומר כי בשעה שאירע מקרה ומאורע רע להאדם, יש לו להתנחם שיתכן היה להיות המאורע יותר רע, וה' הצילו ולא שפך כל חמתו עליו. ולדוגמא כאשר הוא חולה על אבר אחד, הלא יתכן היה שיחלה גם על שאר אברים, ובחולי כבד יותר. ואם אירע לו הפסד, יוכל להתנחם במה שעדיין נשאר לו שלא פגעה בו מדת הדין, כי לב יודע מרת נפשו שלא יצא ידי חובת קונו, וגם מה שנשאר בידו אינו כדאי.

יִסּוּפֵר על הרה"צ רבי זלמן בריזל זצ"ל מירושלים, שהיה נוהג חומרות רבות בסדר אפיית המצות, ובערב פסח קודם כניסת החג באו לביתו נכדיו הקטנים, והתחילו משחקים ומתרוצצים זה עם זה, עד שלפתע נפל סל המצות על הרצפה ונשברו, וכולם פחדו מהקפדתו של הסבא. וכשנכנס וראה מה שנעשה, פתח פיו ואמר, רבונו של עולם מודה אני לפניך שנתת לי 'נכדים' יקרים. כמה אנשים בעולם אין להם כלל ילדים ל"ע. ואף אלו שזכו, רבים לא הצליחו לחתן אותם. ואף אלו שזכו, לא כולם זכו לנכדים. אם כן גם אם נפלו המצות ונשברו, מה זה כלפי החסד הגדול שנתת לי, שגרמו שבירתם.

וּכְמוֹ כן אהרן הכהן כשפגע בו מדת הדין ומתו נדב ואביהוא, נתמלא שמחה על מה שנשאר לו, אלעזר ואיתמר בניו 'הנותרים'. הרי באהרן התאנף ה' להשמידו בכליון בנים, ובסופו לא פגע הדין לא בו ולא בשני בניו. וידום אהרן, אין לו על מה להתרעם.

וְהִנֵּה יש מדה נשגבה יותר מזה, וכמו שאמר דוד (תהלים ל"ג) למען יזמרך כבוד ולא ידום, אשר לא רק ששותק ואינו מתרעם, אלא מקבל הכל בשמחה עד ששורר

ומזמר, וכמדתו של דוד שאמר 'מזמור' לדוד גם בברחו מפני אבשלום בנו (שם ג-א), והרי גם אהרן היה במדריגה זו, כאשר העמידו אותו מן הצד, שלא יהא הוא הגואל ממצרים, אלא אחיו הקטן, ואמר ה' למשה וראך ושמח בלבו (שמות ד-יד), שלא יצטער אלא יתמלא בשמחת הלב, ולמה כאן רק 'וידום' אהרן.

אֲךְ הענין הוא, כי הן אמת צער עצמו צריכין לקבל באהבה, אבל צער הנוגע להכלל ישראל, ומכל שכן צער השכינה, זה צריך לכאוב עד דכדוכה של נפש, ולא לשמוח ח"ו. והרי הקב"ה העיד עליהם 'בקרובי' אקדש (י-א), וברש"י שהם גדולים ממני וממך. והרי קשה סילוקן של צדיקים יותר משריפת בית אלקינו (איכ"ר א-לז). ואם כן איך יכולין לשמוח כאשר רואין ביום חנוכת המשכן, שריפת בית אלקינו, והרי אמר ה' ואחיכם כל בית ישראל 'יבכו' את השריפה אשר שרף ה' (י-ו), וברש"י מכאן שצרתן של תלמידי חכמים מוטלת על הכל להתאבל בה ע"כ. ואם כן בדין הוא שיצטער אהרן עד שיתעורר לבכי עבור צרתן של ישראל שאבדו שני מאורות הגדולות, ומכל שכן עבור צער השכינה בסילוקן.

אֲךְ אהרן הכהן התאפק ולא הראה שום תנועה של צער, אלא וידום אהרן, והוא מטעם שכאשר בני ישראל יראו את אהרן מצטער, לא יתלו הדבר עבור שנחסרו שני צדיקי עולם, אלא יחשבו שזהו עבור צער עצמו, שכואב לו מיתת שני בניו האהובים, על כן התאפק, וידום אהרן, לא הראה השמחה שהיה לו בקבלת דין עצמו, ולא הראה אותות צער עבור שנחסרו שני צדיקים, אלא וידום אהרן. ובא המסורה לבאר טעמו, כי הלא פני משה כפני חמה (בבא בתרא עה.), ואם כן נדב ואביהוא שהם גדולים יותר, הארתם היתה על כל פנים כפני חמה, וכעת 'וידום השמש', שנסתלקו שני צדיקים כאלו שהיו מאירים את העולם, והיה ראוי לו להצטער עליהם, על כן לא קיים בנפשיה למען יזמרך כבוד ולא ידום, אלא וידום אהרן.

*

וְאָמַר הכתוב וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים, קחו את המנחה וגו',

להקל בקדשי דורות (זבחים קא.) ע"כ (רש"י י"ט). ופשטות הדברים היא שקדשי שעה אין קדושתן חמורה כל כך בקדשי דורות, ולכן הם נאכלים גם באנינות. ואכתי צריכין להבין מהו החילוק ביניהם.

וּנְרָאָה דהנה לזכות להשראת השכינה בתחתונים, אי אפשר רק כאשר ישראל הם קדושים וטהורים בלי נדנדוד חטא, וכמו שנאמר (דברים כג-טו) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. ולכן נצטוו אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת (ט-ב), וברש"י לכפר על מעשה העגל שעשה (רש"י שם), וישראל נצטוו קחו שעיר עזים לחטאת (י-ג), ובתרגום יונתן לכפר על חטא מכירת יוסף ששחטו שעיר עזים, ויטבלו את הכתונת בדם (בראשית לו-לא). והנה חלק מהכפרה היא, מה שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, וכמה דכהנים לא אכלי בשר, בעלים לא מתכפרים שנאמר (שמות כט-ג) ואכלו אותם אשר כופר בהם (פסחים נט:). ואם כן קדשי שעה שהקריבו כדי שיוכל לחול השראת השכינה בתחתונים, אם לא יאכלו אותם הכהנים, אין כאן כפרה, ותחסר השראת השכינה, ואין כאן חינוך המשכן, על כן כשאירע בה טומאה הותר להם קדשי שעה, כדי שיתכפרו, וממילא תושלם השראת השכינה בהמשכן. אבל קדשי דורות, שלא הובא לצורך חנוכת המשכן, אלא הם קדשי דורות לכל הימים, לזה לא הותר להם אכילתם, ואם שמעת בקדשי שעה, אין לך להקל בקדשי דורות.

*

וְאָמַר הכתוב וישמע משה וייטב בעיניו (י-ב). וברש"י הודה, ולא בוש לומר לא שמעתי, אלא אמר כך שמעתי ושכחתי (זבחים קא.) ע"כ. ויש להבין מה שדקדק וייטב 'בעיניו' דייקא. גם להבין איך יתכן שיתעלם דבר ממשה רבן של ישראל, שישכח דבר אחד ממשנתו.

וּנְרָאָה על פי מה שכתוב באור החיים הק' (ר"פ שמיני) ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו (ט-א), דהנה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער (מגילה י'), והצער שיגיד הכתוב הוא של משה המוזכר בכתוב, כי ראה גדולתו וגדולת זרעו ביד אהרן ובניו, צא ולמד צער הקנאה מדבר טוב מה עושה, ממעשה בניו של שמעון הצדיק (מנחות קט:), וישתנה מה שלפנינו שהיתה לו ולזרעו

ואכלתם אותה במקום קדוש (י-ב). וברש"י אף על פי שאתם אוננין, וקדשים אסורים לאונן (זבחים קא:) ע"כ. והיינו דילפינן ממעשר הקל שנאמר בו לא אכלתי באוני ממנו (דברים כו-יד), וכל שכן קדשים. ואהרן קיים את דבריו, חוץ השעיר של ראש חודש שלא אכל אלא נשרף, וקצף על זה משה, והשיב לו אהרן, הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם לפני ה', ותקראנה אותי כאלה, ואכלתי חטאת היום, הייטב בעיני ה', וישמע משה וייטב בעיניו (י-ט). וברש"י פירש ותקראנה אותי 'כאלה', אפילו לא היו המתים בני, אלא שאר קרובים שאני חייב להיות אונן עליהם כאלו ע"ש. ויש להבין לאיזה צורך אמר לו כן, והלא די באמרו ותקראנה אותי 'אלה' הייטב בעיני ה'.

אָן הענין הוא, כי טעם איסור אכילת קדשים באנינות, הוא משום שאכילתו היא עבודה, ויש לקיימו בשמחה כמו כל מצות ה', ומכל שכן כשיש בזה חיוב של למשחה לגדולה (חולין קלב:). אבל אצל אהרן קדוש ה', שמקבל הכל בשמחה. ידע משה בנפשו, כי האנינות לא יסור ממנו שמחתו בקונו, וכמו שראה אצלו וידום אהרן. ועל כן דיבר משה אל אהרן ובניו 'הנותרים', הלא מדתם היא שהם לא מתרעמים במה שאירע, אלא הם מביטים ושמחים במה שעדיין נשאר, ואם כן רשאים אתם לאכול גם באנינות לפי מדריגותיכם.

אָבֵל באמת לא כן היה כעת אצל אהרן, הן אמת שצרתו הוא מקבל בשמחה, אבל הלא נסתלקו שני מאורות גדולות, ושריפת בית אלקיננו עומדת לפניו. וגם אם לא היו הם בניו אלא בניהם של אחרים, היה מצטער על מיתת צדיקים כאלה, ואין הוא יכול לאכול קדשים בעת אנינות וצער. וזהו שאמר למשה, ותקראנה אותי 'כאלה', אני לא מתעצב על מיתת 'אלה' דייקא שהם בניי, אלא גם אם ותקראנה אותי 'כאלה', אחרים שהם גדולים כמותו בצדקתם, גם כן לא אוכל לאכול באוני, כי שרוי אני בצער עבור שריפת בית אלקיננו, ואם אכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', וישמע משה וייטב בעיניו.

*

וְאָמַר אהרן למשה, הן אמת שצוה ה' לאכול המנחה ושאר הקרבנות, אם שמעת בקדשי שעה, אין לך

אחריו וכו'. ונצטער על אשר פרח ממנו עוז תפארת כהונת עולם. והגם כי עצם מאד בצדקות ובענוה, הלא כל לב חי מרגיש, ובפרט בדבר מצוה יקרת הערך ומופלאות כזאת עכל"ק.

והנה אמרו חז"ל (סוטה ט.) כל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין הימנו. וכן מצינו בנחש הקדמוני שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו וכו' ע"ש. ולכן משה רבינו לפי גודל מדריגתו, כאשר נתן עיניו בהכהונה שאינו ראוי לו, ניטל ממנו באותו יום הלכה אחת מתורתו הנוגע לשעתו. וכאשר ראה משה שנתעלמה ממנו הלכה, הרגיש מיד שזוהו עונש על מה שנתן עיניו בכהונה, ולכן וייטב בעיניו, שצריך להטיב מה שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו, והודה ולא בוש, וזה היא כפרתו להטיב מה שנתן עיניו בהכהונה.

*

ויש לומר עוד, דאיתא בגמרא (ראש השנה כא:) כתיב אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים (תהלים יב-ז), רב ושמואל חד אמר חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר (שם ה-ו) ותחסרהו מעט מאלקים ע"כ. וכתוב בלקוטי תורה להאריז"ל (פ' ואתחנן), כי קודם שחטאו ישראל בעגל היה משה בתכלית השלימות, והיה משיג שער החמישים של נ' שערי בינה, וכשחטאו ישראל נעלם ממנו. וזה שכתוב (שמות לב-ז) לך רד כי שחת עמך, רצה לומר רד ממנין 'לך' [משער הנו"ן שבגימטריא ל"ן]. וזהו שדייקו חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה, אך לאחר זמן חסר אחת, חסרהו אחד. אך קודם מיתתו זכה שוב להשיג גם שער ההוא עכ"ד.

ומבואר בערבי נחל (דרוש ב' לפסח) בשם השל"ה שהקשה דלמה פעמים איתא שהתורה נדרשת במ"ט פנים

(במדב"ר ב-ב), ופעמים איתא ע' פנים לתורה (אותיות דרבי עקיבא). ותירץ כי ההשגה האפשרית לכל בני אדם הוא רק במ"ט שערי בינה, והם אינם משיגים רק מ"ט פנים לתורה, והזוכים לשער הנו"ן הם משיגים ע' פנים לתורה, כי שער הנו"ן הוא שם אהי"ה שעולה כ"א, הרי מ"ט וכ"א הוא שבעים עכ"ד. וכן כתוב במגלה עמוקות (אופן י"ב) דלכן במלת ותחסרהו מע"ט מאלקים, הע' תלויה, קרי ביה מ"ט, שלא נתגלה רק מ"ט מן הע' פנים של תורה ע"כ.

ומעתה יש לומר, דחילוק זה בין קדשי שעה לקדשי דורות לגבי אנינות, שורשו משער הנו"ן שלמד משה מתחלה בשמים, אבל בירידתו מסיני בחטא העגל, נשכח ממנו ההלכות התלויות בשער זו. ועל כן אמר לאהרן 'כך שמעתי ושכחתי', היינו שנשכח ממנו שער הנו"ן ששמע מה', ואז ניטל זאת ממנו. ורק כעת כאשר שמע זאת מאהרן, הוחזר לו האבידה, וכדרך השוכח כאשר מזכירין אותו, הוא חוזר לזכור מה שנשכח. ועל כן אמר וישמע משה וייטב בעיניו, כי בשער הנו"ן יש עי"ן פנים לתורה, והלכה זו היא אחת ממנה, והוטב לו כאשר נזכר דין מהע' פנים לתורה.

*

ואמר הכתוב, עת לחשות ועת לדבר (קהלת ג-ז), וברש"י פעמים שאדם שותק ומקבל שכר שנאמר וידום אהרן, ועת לדבר, אז ישיר משה (שמות טו-א) וכו' ע"ש. והיינו שבשעה ששמש הצלחה מזריח להאדם אז עת לדבר, להרבות בשירות ותשבחות לקונו. ובשעת צרה אז עת לחשות, לא להתרעם, אלא לקבל באהבה. וזהו הענין שאמרו (אריז"ל בשער הכולל פסח דרוש ג) כי במצרים היה הדיבור בגלות ע"ש. והיינו שאז היתה עת לחשות, ולקיים וידום אהרן, שלא יבוא לידי דיבור של התרעמות. ובעת הגאולה היתה עת לדבר, וכשמו של החג, פסח, פה סח להרבות בשירות ותשבחות.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' ישראל חיים שפארן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסו בתו למול טוב	מוה"ר ר' שלמה יוסף ראב"ה הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסו בתו למול טוב	מוה"ר ר' יוסף הלוי מייזליק ע"ה נפטר ו' אייר תש"ע לפ"ק - תנצ"ב. נתנדב ע"י חתנו הר"ר אברהם פנחס בערקאוויטש הי"ו
מוה"ר ר' נתן גראזינגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו ברכנסו בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' הלל פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' משה לעפקאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסו בנו למול טוב